No: 1748 – Mahreç İşareti

CENGERLİ KİLİMİ

Tescil Ettiren

ERZİNCAN BELEDİYESİ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 17.09.2024 tarihinden itibaren korunmak üzere 24.06.2025 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 1748
Tescil Tarihi	: 24.06.2025
Başvuru No	: C2024/000257
Başvuru Tarihi	: 17.09.2024
Coğrafi İşaretin Adı	: Cengerli Kilimi
Ürün / Ürün Grubu	: Kilim / Halılar ve kilimler
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Tescil Ettiren	: Erzincan Belediyesi
Tescil Ettirenin Adresi	: Bahçelievler Mah. Halitpaşa Cad. Belediye 58 B Merkez ERZİNCAN
Coğrafi Sınır	: Erzincan ili Refahiye ilçesi Cengerli Köyü
Kullanım Biçimi	: Cengerli Kilimi ibaresi ve mahreç işareti amblemi, ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde yer alır. Ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde kullanılamadığında, Cengerli Kilimi ibaresi ve mahreç işareti amblemi, işletmede kolayca görülecek şekilde bulundurulur.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Cengerli Kilimi; orta kısımda koyu ve açık tonlarda siyah, bordo ve kırmızı zemin üzerinde siyah, beyaz, kırmızı, turuncu, yeşil, mavi, sarı (açık sarı ve saman sarısı), lacivert ve pembe kullanılarak Erzincan ili Refahiye ilçesi Cengerli Köyünde dokunan kilimdir. Düz (bezayağı) ve ilikli kilim teknikleri kullanılır. Sadece tek kısa kenarı saçaklıdır. Diğer kısa kenarı ise çoğunlukla yassı ve geniş bir görünüme sahiptir. Saçaklar muska ve makrome tekniği ile yapılır.

Cengerli Kilimi; coğrafi sınırda "kemk (ıstar)" olarak adlandırılan kirkitli tezgâhlarda dokunur. Geometrik motifler kullanılır. Bitki motifi olarak sadece, coğrafi sınırda "nakış (kanaviçe)" olarak isimlendirilen, dalların üzerine yerleştirilmiş çiçek motifi hâkimdir. Motifler genellikle siyah kontür ile tamamlanır.

Cengerli Kiliminde, dokumanın daha kalın ve daha dayanıklı olması için iplikler çift büküm olarak yapılır. Geçmişte, atkı ipi olarak doğal boyalarla boyanan yün iplik ve çözgü ipi olarak da keçi kılı kullanılırken günümüzde; atkıda hazır kök boya ile boyanan yün iplik ve çözgüde ise pamuk iplik kullanılır.

Cengerli Kiliminde motif, renk ve kompozisyon özellikleri çok zengin olup coğrafi sınır halkının duygularını, düşüncelerini, hayatlarındaki olayları, yaşam biçimlerini vb. unsurları yansıtırlar. Kilimlerde genellikle birden çok motif kullanılır ve motifler yan yana, üst üste, verev, diyagonal ve bütün yüzeye yaygın olarak yerleştirilir.

Tablo 1: Cengerli Kiliminde en çok kullanılan motiflerden bazılarına aşağıda yer verilmektedir.

 Nakış (kanaviçe)	 Güneş	 Mihrap	 Yarım mihrap
 Nazar (muska)	 Avrat boşatan	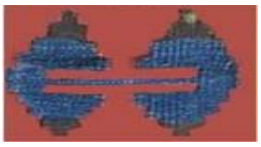 Kurt ağzı	 Sulu cami
 Hacer (1)	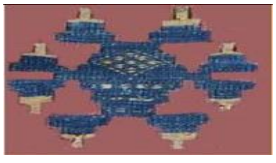 Hacer (2)	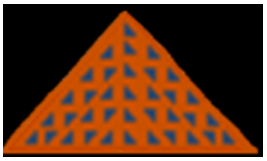 Hamaylı	 Bereket

			
Hükümet	Kındik	Perli kındik	Dal
 Vazo			

Tablo 2: Cengerli Kiliminin motif kompozisyonlarına göre sınıflandırmasına aşağıda yer verilmektedir.

Madalyonlu Cengerli Kilimi

Dikey eksen boyunca yatay şeritlere bölünmüş Cengerli Kilimi

Sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş Cengerli Kilimi

Tablo 3: Cengerli Kiliminde sadece tek bir kısa kenara saçak yapılmakta olup kullanılan saçak çeşitlerine aşağıda yer verilmektedir.

		
Yassı ve geniş bir görünümü olan bu saçak çeşidi, coğrafi sınırda en sık kullanılandır. Saçak örgüsü sağdan-sola ya da soldan sağa doğru yapılır. Kesilen çözgü ipleri, sırasıyla çift-çift ya da daha fazla sayıda çözgü ipi gruplanarak ve yanındaki çözgüleri dolayarak (sararak) devam eder. Saçak uçları dokumanın bittiği yerde, dokumanın altında kalır.	Makrome çeşidi saçakta çözgü ipleri çapraz şekilde gruplara ayrılır ve sıkı bir şekilde düğümlenir. Düğümlerin sayısı isteğe bağlı olarak artırılabilir.	Muska çeşidi saçakta, çözgü ipleri gruplara ayrılır. Gruplanmış çözgü ipleri, bir sağdan bir soldan sarılarak merkeze doğru gelinir. Merkezde toplanan çözgü ipleri, bir grup halinde birleştirilerek saçak örgüsünün sonuna kadar devam edilir ve muskayı andıran üçgen şekli verilir.

Cengerli Kiliminin geçmişi Kurtuluş Savaşı yıllarına dayanır. Cengerli Köyünün ekonomisinde ve kültüründe önemli bir yere sahiptir. Çeyizlerin içinde yer alan en önemli unsurdur. Özellikle motif, renk ve kompozisyon bakımından coğrafi sınıra özgü üretim metodu vardır. Bu sebeplerle coğrafi sınır ile ün bağı bulunur.

Üretim Metodu:

Cengerli Kiliminin üretiminde atkıda yün, çözgüde ise pamuk iplikler kullanılır. İplikler çift büküm olup atkı ipliği kök boya ile boyama yapan imalathanelerden temin edilir.

Cengerli Kiliminde siyah, beyaz, kırmızı, turuncu, yeşil, mavi, sarı, lacivert ve pembe renk ve tonları birlikte kullanılır ve genellikle siyah çerçeve içinde, kırmızı zemin üzerine nakış işlenerek dokunur. Dokuma işlemi, coğrafi sınırda "kemk (ıstar)" olarak adlandırılan kirkitli tezgâhlarda yapılır. Dokumada düz (bezayağı) ve ilikli kilim teknikleri kullanılır.

Kilimin sadece tek kısa kenarı saçakla tamamlanır. Diğer kısa kenarı ise çoğunlukla yassı ve geniş bir görünüme sahip olacak şekilde dokunur. Bu kenar, desen ipliklerinin çözgü iplerine devamlı olarak sarılması ile oluşturulan sumak tekniği ile tamamlanır. Sumak tekniğinin özelliği, desen ipliklerinin dokuma yüzeyinde kabarıklık meydana getirmesidir.

Çözgünün Hazırlanması: Çözgü ipi olarak pamuktan hazırlanan çift bükümlü iplikler kullanılır. Çözgü ipinin miktarı hesaplanırken, dokumanın çekme payı ilave edilir. İpliklerin leventte bağlanma payı, dokumanın başlangıçta ve bitişte bırakılacak saçak payları da kesim yapılırken dikkate alınmalıdır.

Çözgü ipi hazırlanırken dokuma yapılacak ölçü belirlenir. Ölçünün üzerine saçak payı ve çekme payı ilave edilir. Çözgü aleti, dokunacak kilimin boyuna, saçak payı eklendikten sonra bulunan uzunluğa göre ayarlanır. Demir boruların yatay yüzeye dik olup olmadığı kontrol edilir. Çözgü ipi demirlerden birinin alt tarafına bağlanarak, iki boru arasına çapraz olarak sarılır. Sarma işleminde, ipliklerin aynı gerginlikte olmasına dikkat edilir. Çözgü iplerini saymada kolaylık sağlamak için, işaret olarak her 50 telde bir ip bağlanır. İstenilen sayıda çözgü ipi sarıldıktan sonra ipin ucu bağlanır ve her iki tarafına zincir yapılır. Bu işlem, çözgünün karışmamasını ve düzgün olmasını sağlar. Hazırlanan çözgü, iki kişi tarafından iki demir çubuğa geçirilerek gerdirilir ve üçüncü bir kişi gerginlik kontrolü yapar. Bu şekilde hazırlanan çözgü grubu, tezgâha rahat taşınması için kalınca bir çubuğa sarılır.

Çözgünün Tezgâha Aktarılması: Alt ve üst olmak üzere iki çözgü çubuğu bulunur. Çözgü, demir çubuklardan biri üst merdaneye geçirilmek şartıyla demir çubuklara takılır ve dokunacak kilimin enine göre her iki çubukta da kenarlara doğru fazlalık verilir. Fazlalık verilmesinin nedeni, dokuma yapılırken endeki daralmayı önlemektir. Çözgü iplerinin gerilmesi için iki kişi karşılıklı geçer ve üçüncü kişi de çözgü iplerine bir çubuk ile vurarak iplerin

düzelmesini sağlar. Düzeltilen ipler merdaneye sarılır. Çözgü, alt merdaneye de aynı şekilde bağlanır ve gerdirilir. Çözgü gerginliklerinin farklı olması dokumayı zorlaştırır ve bozuk olmasına neden olur. Bu sebeple gevşek kalan tel varsa, çözgünün alt demir çubuğu yakınından kesilerek gerdirilir ve düğüm yapılır.

Gücünün Örülmesi: Gücü, tezgâhta dokuma yapabilmek için ağızlık açma işleminin gerçekleşmesini sağlayan sistemdir. Gücü hazırlanırken, düzgün pürüzsüz çapı 6-5 cm ve uzunluğu dokuma tezgâhının genişliği kadar olan gücü ağacı kullanılır. Arka çözgüler öne alınarak üzerinde sarılı olan ipliklerin arasından geçirilir ya da ayrı bir iplikle teker teker bu ağaca bağlanır. Böylece çözgü iplerinin arasındaki ağızlığın değişmesiyle, dokuma sırasında ön ve arka çözgülerin yer değiştirmesi sağlanmış olur.

Tezgâhın genişliği kadar olan gücü ağacı, tezgâhın yan tahtalarının iç tarafındaki küçük tahta dayanaklara oturtulur. Silindir şeklindeki bir çubuk, gücü ağacının hemen arkasından, arkadaki ve öndeki ipliklerin arasına sokulur.

Gücü örülürken çözgü ipi ile sağ taraftan, birinci çözgü ipi hizasından başlanarak gücü ağacı ve gücü kalıbının üzerinden dolanır. Daha sonra düğümlenir ve yumak arkaya geçirilir. Arkadan gelen yumak, gücü ağacına sarılıp ilmek atılır ve gücü kalıbı sıkıştırılır. Oluşan bolluk giderilir ve gücü, dokunacak kilimin eni kadar örülür.

Dokuma İşlemi: Tezgâh hazırlandıktan sonra dokuma işlemine başlanır. Atkı ipi olarak, çözgü ipi ile aynı kalınlıkta fakat değişik renklerde yün iplikler kullanılır. Dokumada düz (bezayağı) ve ilikli kilim tekniği uygulanır.

Dokumanın sökülmemesi için önce zincir halkası örülür. İpliğin ucu işaret parmağı ile başparmak arasında tutulur ve içten dışa doğru çevrilerek halka yapılır. Halkanın içinden işaret parmağı ile aradaki iplik içerden dışarı doğru çekilerek zincir halkası oluşturulur**.** Bu işlem tekrar edilerek dokumanın eni kadar zincir örülür. Dokumanın başlangıcında ve bitişinde, tercihe göre 5-10 sıra çözgü ipi ile düz dokuma (bezayağı) yapılır. Dokuma sırasında bir baştan diğer başa geçilir ve atkılar, kirkit ile vurularak sıkıştırılır.

Cengerli Kiliminde düz dokuma (bezayağı) ve ilikli kilim tekniği uygulanır. Bezayağı tekniği; atkı ipinin çözgülerin arasında bir alttan - bir üstten geçirilerek uygulanan dokuma tekniğidir. İlikli kilim tekniği; bir motifin sınırları arasında gidip gelen atkı ipinin, yan desenin sınırına geldiğinde, kendi bölgesindeki en son çözgüyü dolanarak geri dönmesi suretiyle uygulanır. Böylece yan yana olan iki motif arasında bir boşluk (ilik) meydana gelir. Bu ilik coğrafi sınırda "zenk" olarak isimlendirilir. Sumak dokuma tekniği ise kısa kenarda uygulanır. Bu dokumada aynı renkteki desen alanı içinde desen ipliklerinin çözgü iplerine devamlı olarak sarılması ile oluşur. Desen iplikleri kendi alanında çözgülere sarıldıktan sonra bazen arkadan yana veya yukarıya dönülerek, başka desen alanlarında sarılmaya devam eder. Bu dokumanın özelliği desen ipliklerinin dokuma yüzeyinde kabarıklık meydana getirmesidir.

Cengerli Kiliminde motif, renk ve kompozisyon özellikleri çok zengin olup coğrafi sınır halkının duygularını, düşüncelerini, hayatlarındaki olayları, yaşam biçimlerini vb unsurları yansıtırlar. Kilimlerde genellikle birden çok motif kullanılır ve motifler yan yana, üst üste, verev, diyagonal ve bütün yüzeye yaygın olarak yerleştirilir. En çok kullanılan motifler; kındik, perli kındik, gülbeyaz, tarak, hızar dişi, güneş, kanaviçe, hacer, hükümet, mihrap, yarım mihrap, içli cami, sulu cami, çengel / çakmak, boncuk, hamaylı / muska ve avrat boşatandır.

Cengerli Kilimi madalyonlu, dikey eksen boyunca yatay şeritlere bölünmüş veya sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş motif kompozisyonu olarak dokunur.

Cengerli Kiliminin sadece tek bir kısa kenarı saçakla tamamlanır. Saçaklar makrome veya muska tekniği ile yapılır. Makrome tekniğinde saçak yapmak için, çözgü ipleri çapraz şekilde gruplara ayrılır ve sıkı bir şekilde düğümlenir. Düğümlerin sayısı isteğe bağlı olarak artırılabilir. Muska tekniğinde saçak yapmak için de çözgü ipleri gruplara ayrılır ve gruplanmış iplikler bir sağdan bir soldan sarılarak merkeze doğru gelinir. Merkezde toplanan çözgü ipleri, bir grup halinde birleştirilip saçak örgüsünün sonuna kadar devam edilerek muskayı andıran üçgen şekli verilir.

Dokumanın diğer kısa kenarına yani başlangıç kısmına saçak yapılmaz ve farklı şekillerde tamamlanır. Bu kısa kenarın yassı ve geniş bir görünümü vardır. Bu kısmın örgüsü sağdan sola ya da soldan sağa doğru yapılır. Kesilen çözgü ipleri, sırasıyla ikişerli ya da daha fazla sayıda gruplandırılıp yanlarındaki çözgülere dolanır. Bu uygulama, dokumanın sökülmemesi için yapılır. Saçak uçları dokumanın bittiği yerde ve dokumanın alt kısmında kalır.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Coğrafi sınırda köklü bir geçmişe sahip olan Cengerli Kilimi, Cengerli Köyünün ekonomisinde ve kültüründe önemli bir yere sahiptir. Özellikle motif, renk ve kompozisyon bakımından coğrafi sınıra özgü üretim metodu vardır. Bu sebeplerle coğrafi sınır ile ün bağı bulunan Cengerli Kiliminin tüm üretim aşamaları, coğrafi sınırda gerçekleşir.

Denetleme:

Denetimler; Erzincan Belediyesinin koordinasyonunda ve Erzincan Belediyesi, Erzincan Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ile Erzincan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden ürün konusunda uzman birer kişinin katılımıyla üç kişiden oluşan denetim mercii tarafından düzenli olarak yılda bir defa, gerekli görülen hallerde ve şikâyet üzerine ise her zaman gerçekleştirilir.

Denetime esas kriterlere aşağıda yer verilmektedir.

- Üretimde kullanılan kirkitli dokuma tezgâhı ile diğer aletlerin uygunluğu.
- Üretimde kullanılan ipliklerin uygunluğu.
- Özellikle dokuma, motif, renk ve kompozisyon bakımından üretim metoduna uygunluk.
- Cengerli Kilimi ibaresi ile mahreç işareti ambleminin kullanımının uygunluğu.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Tescil ettiren, hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.